

УДК 821.161.2.09 Т.
Шевченко

Олександр БОРОНЬ

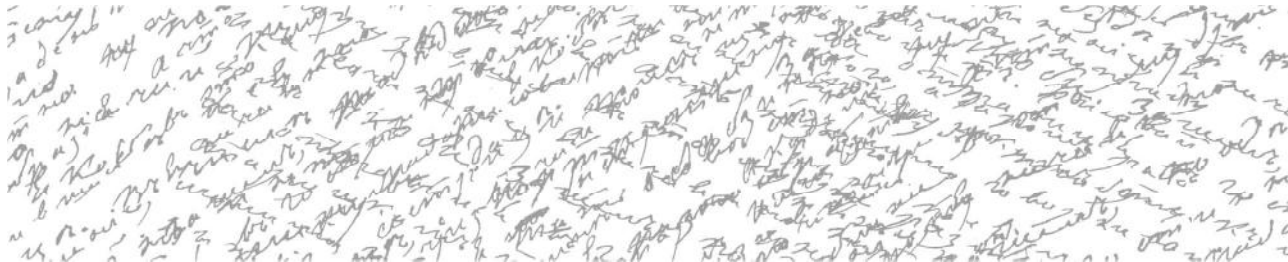
**СТРУКТУРА ТА
СЕМАНТИКА
СЛОВООБРАЗУ
ХАТИ
В ПОЕЗІЇ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Статтю присвячено вивченню символічних значень образу хати в поезії Шевченка. Визначено типологію словообразу, окреслено його роль у поезиці Шевченкових творів.

Ключові слова: хата, образ, типологія, семантика.

Образ хати – домінуючий у творчості Шевченка, один із найбільш значимих у його поетичному світі та складних за своєю структурою. Слова хата, хатка, хаточка, хатина, хатиночка належать до найчастотніших у Шевченковій поезії (в тому числі російськомовній) – 278 слововживань в основних текстах, без урахування варіантів [див. 7]. Без сумніву, у значній кількості випадків їх ужито в номінативному сенсі – як побутової реалії, місця перебігу подій тощо, однак із певною мірою умовності такого розуміння з огляду на функціонування словообразу в тексті з різко підвищеною семіотичністю – поезії (за Ю. Лотманом), що завжди зумовлює додаткові смислові та настроєві відтінки порівняно зі словниковим значенням.

В основі образу хати лежить феномен дому – стрижневе поняття в більшості народів, свого роду культурна універсалія, тому житло вже кілька останніх десятиліть вивчається не просто як об'єкт матеріальної культури, а надзвичайно насичений символікою упорядкований простір. Французький філософ Г. Башляр

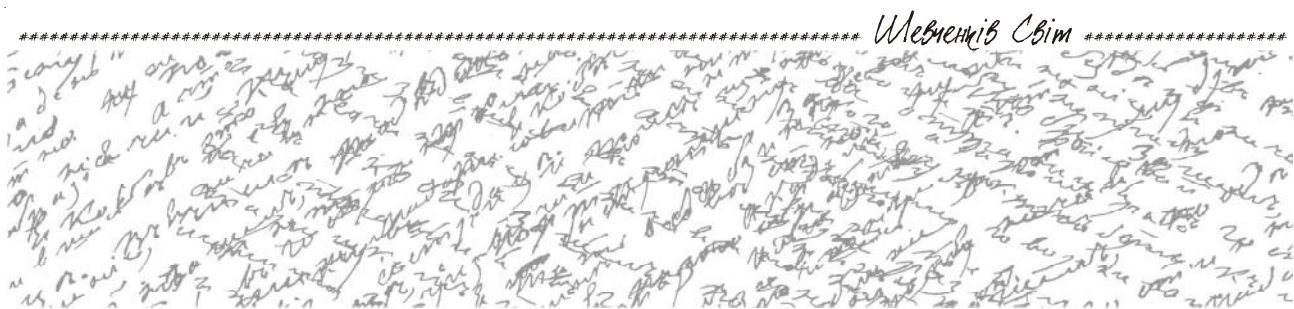

свого часу навіть запропонував термін для вчення про дім – топоаналіз; на його думку, ця наука поєднує здобутки описової та глибинної психології, психоаналізу та феноменології [2; 92]. Символіка дому протягом тривалого часу вивчалася на різному матеріалі: на основі ритуалу (А. Байбурін), фольклорних текстів (Д. Цив'ян, Л. Невська), літературних творів (Ю. Лотман та ін.) тощо. Так, А. Байбурін одним із перших аргументовано довів універсальність дому як моделі Всесвіту для східних слов'ян: "Житло – квінтесенція освоєного людиною світу" [1; 3]. Низка сучасних уявлень українців про хату, подеколи вже неусвідомлюваних, сягає своїм корінням ще поганського періоду історії нашого народу (див. докл. [10; 460 – 517]). Із плином часу семантика багатьох ритуалів (напр. будівництва житла) і фольклорних творів значною мірою була втрачена, однак наукова реконструкція первісного значення все ж дає змогу зробити загальний висновок: ідея дому посідає одне з найважливіших місць у фольклорній картині світу й досі визначає світосприйняття сучасної людини.

Шевченко з огляду на свою безпосередню закоріненість у народну культуру органічно засвоїв і питома українську символіку дому (хати) та пов'язані з нею уявлення. Цей момент визначальний у розумінні художньої специфіки словообразу хати в його поезії, оскільки у більшості контекстів символічне значення дане імпліцитно – на рівні співрозуміння реципієнтом – носієм тієї ж культури, який тому не потребує експліцитного вираження очевидних для нього смислів, доступних апіорі. Це також одна з причин певної "неперекладності" Шевченка, коли максимально точне відтворення змісту поезії та її формальних особливостей (ритміки, фоніки тощо) все ж не дає змоги передати символічну глибину низки автологічних творів, здавалося б, позірно простих. Із певними застереженнями міфопоетичну модель дому цілком можна проектувати на художній твір, як це переконливо роблять у своїх працях представники ритуально-міфологічного підходу.

У Шевченка хата – полісемантичний образ, що увібрав у себе народні уявлення про світобудову, уснопоетичну традицію, систему етичних координат тощо, а головне – позначений його потужним індивідуально-поетичним талантом. Приміром, І. Мойсеїв цілком слушно пише про складні етапи становлення в українській духовності категорії хати: "У ході формування свідомості хата виступає спершу як синкретичне уявлення-ставлення і міфологема-символ, далі – як образ і знак, нарешті, особливо впродовж останнього століття, – як ідея, ідеологема, концепт, принцип, моральна засада, естетичний критерій, світоглядна категорія" [8; 152], – з чого можна зробити висновок, що історично Шевченко мав би перебувати на етапі її існування саме як образу і знаку, однак його творчість засвідчує функціонування хати на всіх рівнях та в усіх пізніших розуміннях, названих І. Мойсеєвим, – можливо, й не так очевидно, як у культурі ХХ ст., але й досить виразно: годі заперечити етичний складник цього словообразу, його застосування поетом як естетичного критерію чи навіть ідеологемності у ряді випадків тощо.

Другим присутнім моментом у генезі образу є біографічні дані та життєві враження Шевченка, підтверджені документально, що стосуються

відомостей про батьківську хату та його планів наприкінці життя з побудови власної оселі. Хата, в якій виріс малий Шевченко, була "рублена в вугли, з доброго дерева; завдовжки вона ступнів сім, завширшки, може, буде п'ять; вікна маленькі – двоє на двір, третє – з того причілка, що до вулиці; у вікнах шибочки з шматочків, темні, поржавілі. Сіни не рублені, а стовпи з обаполків" [5; 30]. Зовнішній вигляд хати зафіксовано у його відомому рисунку "Батьківська хата у Кирилівці" 1843 р. (попередня назва – "Хата батьків Т. Г. Шевченка в с. Кирилівці" [16; № 181]). Такого типу житло без істотного варіювання було поширене майже скрізь по Наддніпрянщині.

На схилку літ, не полишаючи мрії про створення сім'ї, поет за допомогою свого петербурзького знайомого, військового архітектора Ф. Черненка проектує власну хату (кілька варіантів креслення та ескізів див.: [17; № 113 – 117]). На думку М. Шагінян, "в цьому проекті виявилось не тільки блискуче знання Шевченком законів і вимог архітектури <...>, але й на диво практичне, по-селянському життєве розуміння умов, потрібних для зручності житла. <...> Та найголовніше, що вражає в будинку Шевченка, це чудова комбінація сільського і міського житла. <...> Це, по суті, велика хата, житло сотника, хуторянина – проста, одноповерхова, по-селянському задумана. Але водночас це й глибоко творче, висококультурне житло людини розумової професії. Робочий кабінет у цьому житлі ізольований від шуму, кухонних запахів, від сонця, від усього життя будинку – в ньому все розраховано на професійну працю" [13; 53]. Дослідниця слушно наголошує на тому, що, попри відповідність проєктованого житла різнобічним потребам Шевченка-митця, в суті своїй, у глибинному задумі, це все-таки модифікація традиційної селянської хати.

Названі складники не вичерпують джерел формування образу-символу хати в Шевченковій поезії – найважливішим чинником у цьому разі виявилось індивідуальне начало, радикальне поетичне новаторство, що втілюється в семантично ускладненій символ, аналогів якому сучасна Шевченкові українська романтична література не знала.

З достатньою мірою умовності на розгляд цього образу можна екстраполювати результати досліджень міфопоетичної свідомості, як було сказано вище. Символіка хати в Шевченка, як видається, підпорядкована кільком чільним опозиціям: сакральне / профанне та чуже / своє, засвідченим безсумнівно. Відомі спостереження над особливістю поетичного мислення Шевченка (Г. Грабовича, М. Коцюбинської, В. Смілянської, М. Шагінян та цілого ряду ін. дослідників) цілком підтверджують наявність зазначених протиставлень, на основі яких вибудовуються художні моделі, відбувається далі конкретне нюансування та розвиток образності.

Опозиція своє / чуже безпосередньо реалізується у провідних для Шевченка протиставних образах "своєї" і "чужої" хати. "Своя (моя) хата" постає в Шевченка осередком домашнього затишку, сімейної гармонії – це генетично пов'язане з народною традицією значення трансформується в інше, більш загальне, – означник мікрокосму, власної душі тощо: "Я не самотній, є з ким в світі жити; / У моїй хатині, як в степу безкраїм, /

Козацтво гуляє, байрак гомонить, / У моїй хатині сине море грає, / Могила сумує, тополя шумить" ("Гайдамаки", pp. 174 – 178, [14]). Тут конденсуються наскрізні для усїєї поезії образи: степ, море, могила та інші у поєднанні з іншими улюбленими. Тільки у "своїй хатині" поет відчувається вільним в емоційному вираженні, дозволяє собі бути максимально відвертим, адже в "моїй хаті" часто триває інтимний діалог із самим собою, що оприявнюється в поетичному тексті. Хата для Шевченка – еквівалент його душі, діапазон зображення якої коливається від "тихої своєї хати" до "горілої хати", "пустки" – такий прийом дає змогу передавати різноманітні емоційні стани і напругу мислі. Але й у цьому розумінні образ не кристалізується, а своєрідно "мерехтить" у поетичному тексті додатковими семантичними нюансами, що варіюються навіть у межах одного твору, приміром, тієї ж поеми "Гайдамаки": "Вибачайте... кричіть собі, / Я слухать не буду / Та й до себе не покличу: / Ви розумні люди – / А я дурень; один собі / У моїй хатині / Заспіваю, заридаю, / Як мала дитина" (там само, pp. 101 – 108), – крім самодостатності власного світу, словообраз хати набуває тут додаткового смислу цілковитої автономності емоційної сфери ліричного героя, його граничної широти в "моїй хатині", тобто "буття-в-собі", що водночас і в такій іпостасі є викликом хулителям його художнього бачення історичного минулого України та провіденційних віщувань. (Див. також поезію "Три літа", в якій образ хати в окресленому значенні займає в структурі твору помітне місце). Максимальної узагальненості цей образ сягає в посланні "І мертвим, і живим": "В своїй хаті своя й правда, / І сила, і воля" (pp. 31 – 32), – своя хата в тепер уже хрестоматійному розумінні власної країни, держави – такий сенс, очевидно, навіть не до кінця усвідомлюваний і самим автором, став позачасовим, вічно актуальним, але водночас і цілком несподіваним у 1845 р. для тогочасної літератури за силою впливу на читача та ступенем символізації словообразу.

Образний комплекс "чужої хати" вибудовується Шевченком майже дзеркально до розглянутого вище, його осердя – умовно побутове розуміння: відсутність власного життя, що означало цілком зрозумілий соціальний та сімейний статус у сільській ієрархії. Однак цей образ завжди в поета доускладнений залежно від контексту іншими смислами, скажімо, свого роду оксиморон "тепла чужа хата" ("Наймичка"), що все-таки не може виступити заміном повноцінного родинного життя, "своєї хати", тому-то упосліджені члени сільської громади доживають віку без власної оселі: "І московкою я, / Одиноккою я / Старіюся в чужій хаті – / Така доля моя" ("Полюбилася я", pp. 9 – 12), – символ життєвого краху. "Чужа хата" також може свідчити про невлаштованість, якщо йдеться про таке малощановане явище, як приймацтво, коли внаслідок обставин доводиться коритися звичаям не рідної, по суті, сім'ї: "Не буду я в чужій хаті / Тещу поважати" ("Нащо мені женитися?", pp. 15 – 16).

Наведені приклади унаочнюють усю ефемерність типологізації Шевченкового образного світу з одного боку, однак з іншого – все ж не заперечують її цілковито: залишається змога вичленувати кілька кореневих згустків семантики та емоцій, що варіюються в десятках контекстів,

***** Шевченків Світ *****

ускладнюючись обертонами та відтінками залежно від сусідніх образних комплексів, загальної спрямованості твору і т. д. Вловити ці закономірності – одне з провідних завдань аналізу образної системи поезії Шевченка.

Зі сказаного випливає, що хата виступає у Шевченка як модель мікросвіту – людської душі, саме тому будь-які емоційні порухи, інтимні переживання, релігійні почуття майстерно передаються за допомогою цього образу. Вчинки, обряди, здійснювані у межах рідної оселі, набувають разючої сили й істотно переважають за силою поетичного впливу на читача решту картин чи дій, зображуваних поза нею.

Внутрішній простір хати як складової людського існування у Шевченка організований згідно з його уявленнями про ідеальну родинну спільність і водночас вільний світ особистості. Легко помітити в окремих рисах зображуваного символу Дому прикмети ранньохристиянської етики, на тлі якої порушення та зневага її засад набувають особливої промовистості. Чи не в цьому криється здатність Шевченка мінімальними протиставленнями, кількома проникливими штрихами передати глибину художнього смислу, остаточного витлумачення якого годі досягти. Своєрідною соціальною характеристикою слугує і образ-символ безверхої хати. Оскільки хата, як ми переконалися, часто набуває значення родини, то у цьому разі, на нашу думку, найімовірніше йдеться про обезглавлену, неповну сім'ю, що зумовлює й матеріальні злидні: "Тяжко матір покидати / У безверхій хаті, / А ще гірше дивитися / На сльози та лати" ("Сон – У всякого своя доля", pp. 179 – 182). За спостереженнями Т. Цив'ян, "дім становить собою самостійний замкнутий простір, відмежований від зовнішнього світу. Особливо суттєвою є горішня межа, тобто дах, що займає найбільше за площею місце і належить одночасно внутрішньому і зовнішньому світу" [12; 68]. Таким чином, хата, позбавлена своєї найістотнішої характеристики, перетворюється на означник аномального буття. Крім того, А. Бабурін відзначає особливе ставлення східних слов'ян до ідеї покритості-непокритості, причому все те, що покрите і має горішню межу, оцінювалось позитивно, непокрите – негативно [1; 177]. Отож безверха хата в Шевченка – одна з можливих профанацій сакрального і несе в собі відчутний негативний заряд.

Схоже значення має хата, що "пусткою гние" ("Не спалося, а ніч, як море", р. 41), "хата пусткою смерділа" ("Відьма", р. 239) – вияв крайньої знелюдненості, адже, за народними уявленнями, найбільш небезпечними разом із перехрестями та колишніми дорогами є полишені людьми житла – саме там знаходять собі прихисток демонічні сили. Хата-пустка, зрозуміло, несе в собі смислове значення руйнації сім'ї. На розгортанні кількох взаємопов'язаних сенсів цього образу ґрунтується композиція навіть окремих творів у Шевченка, приміром, поезії ""Не кидай матері", – казали", (докладний аналіз вірша у відповідному аспекті див. [11]). У цьому ж семантичному ряду перебувають "нетоплена хата", бідна "удовина хата" та ін.

Приналежність до універсуму хати – важлива характеристика в селянському соціумі. Виключення з цього світу завжди має значне емоційне

забарвлення, здебільшого такому остракізму піддають порушників народної моралі. У Шевченка вигнання із хати не має якоїсь сталої оцінки: воно може бути як заслуженим, так і несправедливим, коли йдеться, наприклад, про засліплення батька, який "сина проклинає, / З хати виганяє" ("Наймичка", рр. 149 – 150), чи ймовірну поведінку багатой дружини ("Не женися на багатій, / Бо вижене з хати"). Загалом вигнати з хати – означає позбавити сімейного кола, вивести з мікросвіту селянської родини з усіма можливими наслідками.

Інша модифікація чужої хати пов'язана з утіленням почуття самотності, відсутності родинного затишку в образі "холодної хати", як у вірші "Якби з ким сісти хліба з'їсти": "А доведеться одиноким / В холодній хаті кривобокої, / Або під тином простягтись" (рр. 7 – 9), – крім зрозумілого емоційного струменя, тут помітний виразний момент художницького бачення, реалізованого в зримій картині похиленої, "кривобокої" хати (докл. див. Тарасова М.); або: "Минули літа молодії, / Холодним вітром од надії / Уже повіяло. Зима! / Сиди один в холодній хаті, / Нема з ким тихо розмовляти, / Ані порадитись. Нема, / Анікогісінко нема!" (однойменний вірш, рр. 1 – 7). Подібні настрої висловлені й в поезії "Ми восени таки похожі": "Благо тобі, друже-брате, / Як є в тебе хата. / Благо тобі, як у хаті / Є з ким розмовляти" (рр. 31 – 34), – та багатьох ін. У всіх випадках характерна ключова роль словообразу хати, що набуває залежно від контексту та відповідних супровідних епітетів різних, а подекуди – діаметрально протилежних смислів. Скажімо, у зачині вірша "Л.", очевидно, з певною художньою метою автор-розповідач цілком допускає можливість благодаті у власній хаті на самоті: "Поставлю хату і кімнату, / Садок-райочок насажу. / Поси?жу я і похожу / В своїй маленькій благодаті" (рр. 1 – 4). Водночас хата постає як недосяжна мрія, вистражданий ідеал сімейного життя на рідній землі: "А я так мало, небагато / Благав у Бога, тільки хату, / Одну хатиночку в гаю" ("Не молилася за мене", рр. 13 – 15). Високого ступеня переосмислення і цього значення поет досягає в образі хати як сім'ї слов'янських народів у поемі "Єретик": "Отак німота запалила / Велику хату. І сім'ю, / Сім'ю слав'ян роз'єдiniла" (рр. 17 – 19), – така Шевченкова інтерпретація внутрішньо споріднена з цитованим вище фрагментом написаного у той самий час, наприкінці 1845 р., послання "І мертвим, і живим", що стосується "своєї хати" як національної держави – зі свідомим привнесенням сучасного розуміння цих слів.

Широкий діапазон варіювання смислових та емоційних обертонів одного образу – суто шевченківська риса, що належить до найважливіших секретів його поетичної майстерності, коли за допомогою набору вкрай нечисленних засобів, подекуди фольклорного походження, Шевченко створював надивовижу різноманітні за смислом, тональністю, ідейною спрямованістю твори, в яких годі знайти буквальный, тотожний контекст. Таким чином, крім символічного позначення авторської душі, ментальної сфери поета, хата має й інше очевидне ядро художньої семантики: родинне життя, мікросвіт сім'ї, – довкола якого обертаються численні смислові нюанси, на

***** Шевченків Світ *****

його основі вибудовуються етичні моделі з високим ступенем емоційного впливу.

Подекуди біленька хата чи хатки змальовані як невід'ємна складова українського пейзажу і майже завжди ці картини овіяні сумовито-замилуваним настроєм ностальгії, туги за батьківщиною, адже більшість таких поезій написана на засланні: "В садочку, квітами повита, / На пригорі собі стоїть, / Неначе дівчина, хатина" ("Сестрі", рр. 6 – 8); прикметно, що хатина також і суб'єкт оригінального порівняння: "Над Трахтемировим високо / На кручі, ніби сирота / Прийшла топитися... в глибокім, / В Дніпрі широкому... отак / Стоїть одним-одна хатина... / З хатини видно Україну / І всю Гетьманщину кругом" ("Сон – Гори мої високії", рр. 61 – 67). В одному випадку хатина порівнюється з дівчиною, в іншому – більш промовистому – з сиротою, що прийшла до Дніпра топитися. У наведеному уривку привертає увагу й те, що хата – місце, з якого перед мисленим зором ліричного персонажа відкривається широка панорама України. У цій же поезії: "Хатки біленькі виглядають, / Мов діти в білих сорочках / У піжмурки в яру гуляють", – послідовно витворюється інтимно-значимий, надзвичайної сугестивної сили образ хати – елементу рідного ландшафту.

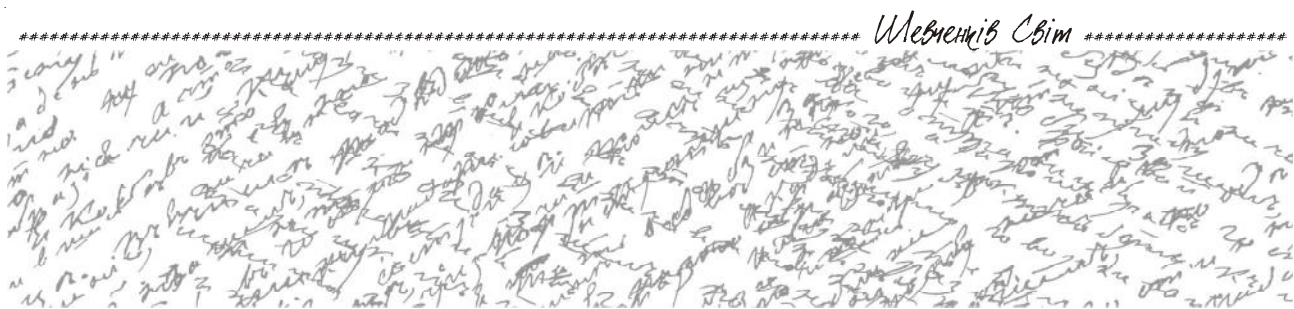
Шевченко, як відомо, – майстер контрасту. Синтезувавши у своїй поезії образ хати – родинної спільності, елементу ідилічного пейзажу – в усьому їх розмаїтті, поет зрідка вдавався до різкого заперечення таких візій, до яких, власне, й сам спричинився. Найяскравіше це виявилось у відомій поезії "Якби ви знали, паничі", крім усього іншого, побудованій і на протиставному розгортанні словообразу хати – пекла, тут – символу нужди та соціальної неправди: "За що, не знаю, називають / Хатину в гаї тихим раєм. / Я в хаті мучився колись, / Мої там сльози пролились, / Найперші сльози; я не знаю, / Чи єсть у Бога люте зло! / Що б у тій хаті не жило? / А хату раєм називають! / Не називаю її раєм, / Тії хатиночки у гаї" (рр. 6 – 15), – двічі повторене "хатину (хату) раєм називають" з наростаючою інтонацією від нейтрально-запитувальної в шостому рядку до окличної – у 13-му, рішуче заперечується в наступних двох аж поки ліричний розповідач не приголомшує: "У тій хатині, у раю, / Я бачив пекло...", – тобто це так званий рай, а от пекло у хаті – щонайсправжнісіньке. "Мені аж страшно, як згадаю / Оту хатину край села!" (рр. 43 – 44) – для зболеної душі поета все горе та нещастя закріпачених, безправних селян зосередилося в образі позірно мальовничої біленької хати, що насправді приховує в собі безнадію та страждання. За два роки до написання цього вірша поет апробовує таку модель образу хати в поезії "І виріс я на чужині" (1848), де його гнітючі враження знайшли свій вияв у моторошних картинах занепаду села: "Аж страх погано / У тім хорошому селі. / Чорніше чорної землі / Блукають люди, повсихали / Сади зелені, погнили / Біленькі хати, повалялись, / Стави бур'яном поросли" (рр. 22 – 28). Тут занедбані хати цілковито відповідають настрою гіркоти та зневіри, тоді як у вірші "Якби ви знали, паничі" поет досягає більшої емоційної сили завдяки контрасту між ідилічним краєвидом та справжньою суттю, що за ним приховується.

Одне з факультативних значень хати, котре іноді трапляється в Шевченка, – могила (могильна яма). Варто нагадати епізод поховання Гонтою своїх дітей: "Синам хату серед степу / Глибоку будує" (рр. 2376 – 2377), – саме будує, а не викопує, – або: "Як положить отамана / В новій хаті спати, / Заголосить, як та мати, / Голосна гармата" ("Нащо мені женитися?", рр. 33 – 36) та ін. Як відомо, ототожнення хати з могилою сягає ще архаїчних уявлень, трансформованих у християнські часи, – поет у цитованих контекстах істотно не виходить за ці межі. Промовисте повернення до переносного образу хати – труни як своєрідного входу в позаземне життя фіксується в останній поезії "Чи не покинуть нам, небого", насиченій відповідною символікою та гостро щемливим настроєм відчуття завершеності фізичного існування: "Ходімо в хату спочивать... / Весела хата, щоб ти знала!" (рр. 11 – 12). Однак наприкінці твору словообраз хати вкотре набуває іншого значення – елементу ідилії, і в тогосвітньому вимірі поет не може уявити душевний спокій, справжній рай поза таким дорогим для нього і значимим образом: "...над Стіксом, у раю, / Неначе над Дніпром широким, / В гаю – предвічному гаю, / Поставлю хаточку, садочок / Кругом хатини насажу" (рр. 62 – 66).

Попри існування певних вузлових смислових та емоційних значень словообразу хати протягом всієї поетичної творчості Шевченка, очевидна необхідність його автономної інтерпретації в межах кожного окремого твору – щоразу семантичне поле виявляється відмінним, іноді хата – провідний образ твору, частіше – підпорядкований та інтегрований у художнє ціле завдяки численним логічним, а переважно асоціативним зв'язкам, тому вичленування для аналізу окремого поетичного контексту – значною мірою умовне, викликане певними дослідницькими завданнями, тоді як вповні образ прочитуваний лише в межах твору – з одного боку. З іншого ж – годі заперечити і хвилеподібну еволюцію словообразу хати від ранньої поезії до останніх творів 1860 – 1861 рр.: від власне прямого значення, переважно свого роду соціальної характеристики ("Що зосталось байстрюкові? / Хто з ним заговорить? / Ні родини, ні хатини" – "Катерина", рр. 703 – 705) – до 1843 р., державотворчого символу, інтимного простору художньої уяви, мікрокосму людської душі та ін. – у період "трьох літ"; родини, сімейної ідилії – протягом усієї творчості; недосяжної мрії, туги за Батьківщиною (невід'ємний складник рідного пейзажу) тощо – на засланні; потойбічна символіка – в останній період. Звісно, це тільки груба схема, насправді функціонування словообразу хати хоч і має певні закономірності, однак вони не лінійні, а залежать від того чи того біографічного, часового, художнього контексту творення.

Новаційність образного мислення Шевченка стає ще більш очевидною, коли порівняти мову фольклору та мову його поезії, що в лінгвістичному аспекті успішно здійснила Ю. Дядищева-Росовецька, виявивши низку значень слова хата, не відомих народній мові (докл. див. [6]). У поетологічному ракурсі, як ми переконалися, оригінальність письменника виявилася, без перебільшення, радикальною: Шевченко сміливо експериментував із фольклорною образністю, підпорядковуючи її власному

художньому баченню, словообраз хати набув у нього вимірів багатозначного символу, в якому втілилися етнічна пам'ять народу та його світогляд, головне ж, що він став універсальним художнім засобом, із різною інтенсивністю застосовуваним протягом усіх періодів творчості.

Шевченко був одним із перших в українській літературі, хто звернувся до образу хати і змодельював у своїй поезії його системну типологію. Основою для формування Шевченкових уявлень про дім були ранні дитячі враження (батьківська хата, рідне село і т. ін.), народні вірування та обряди, досвід художника й архітектора. У свою чергу це стало основою для синтезу власне художнього образу хати у поетичних текстах. Твори поета засвідчили виразний ізоморфізм селянського соціуму – родини – хати. Така модель дозволила мінімальними засобами створити довершені художнього полотна, забезпечити морально-етичну характеристику персонажів, багатовимірність тексту загалом.

Список використаної літератури

1. Байбурин А. К. Жилище в обрядах и представлениях восточных славян. – Ленинград, Наука, 1983. – 188 с.
2. Башляр Г. Дім (поетика простору) // Українські проблеми. – 1994. – № 4/5. – С. 92 – 96.
3. Боронь О. В. Локус Дому (хати) у просторовому космосі Т. Шевченка // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – К., 2004. – Вип. 15. – С. 6 – 9.
4. Боронь О. В. Локус дому // Боронь О. В. Поетика простору в творчості Тараса Шевченка. – К.: Агентство "Україна", 2005. – С. 66 – 82.
5. Данилюк А. Г. Українська хата. – К.: Наук. думка, 1991. – 112 с.
6. Дядищева-Росовецька Ю. Б. Семантика слова "хата" у мові поезії Шевченка та народній мові // Дядищева-Росовецька Ю. Б. Фольклор і поетичне слово Тараса Шевченка. – К., 2001. – С. 67 – 76.
7. Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка / Ред. і упоряд.: О. Ільницького, Ю. Гавриша. – Нью-Йорк; Едмонтон; Торонто, 2001. – Т. 3 – 4.
8. Мойсеїв І. Рідна хата – категорія української духовності // Сучасність. – 1993. – № 7. – С. 151 – 163.
9. Росовецький С. К., Дядищева Ю. Б. Символіка слова "хата" у поетичних контекстах Т. Г. Шевченка // Українське мовознавство. – К., 1993. – Вип. 20. – С. 28 – 33.
10. Рыбаков Б. А. Дом в системе языческого мировоззрения // Рыбаков Б. А. Язычество древней Руси. – М.: Наука, 1988. – С. 460 – 517.
11. Тарасова М. Образ хати-пустки у поезіях Тараса Шевченка: живописне начало // Українська література в загальноосвітній школі. – 2009. – № 7/8. – С. 24 – 26.
12. Цивьян Т. В. Дом в фольклорной модели мира (на материале балканских загадок) // Ученые записки Тартуского государственного университета. Вып. 463: Семиотика культуры. Труды по знаковым системам. Тарту, 1978. Вып. 10. – С. 65 – 85.
13. Шагинян М. Тарас Шевченко. – К.: Дніпро, 1970. – 254 с.
14. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: Наук. думка, 2001. – Т. 1: Поезія 1837 – 1847. – 781 с. У тексті подано порядкові номери віршових рядків.
15. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. – К.: Наук. думка, 2001. – Т. 2: Поезія 1847 – 1861. – 782 с.
16. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів у десяти томах. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – Т. 7: Живопис, графіка 1830 – 1847. – Кн. 2. – 192 іл. + 110 с.
17. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів у десяти томах. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – Т. 10: Живопис, графіка 1857 – 1861. – Х с. + 129 іл. + 176 с.

Аннотация. Боронь А. Структура и семантика словообраза хаты в поэзии Тараса Шевченко. Статья посвящена изучению символических значений образа хаты в поэзии Шевченко. Определяется типология словообраза, его роль в поэтике произведений писателя.

Ключевые слова: хата, образ, типология, семантика.

Summary. Boron? O. The structure and semantics of the image of the house in the poetry by Taras Shevchenko. The article studies symbolic meanings of the image of the house in Shevchenko's poetry. It defines the typology of the mentioned image and determines its role in Shevchenko's poetic manner.

Keywords: house, image, typology, semantics.

***** Шевченко Свѣм *****
The bottom of the page contains a large, dense area of handwritten text in cursive script, which is mostly illegible due to its extreme density and slant. The text appears to be a collection of notes or a signature, possibly related to the author or the publication.